

FONDUL PRINCIPAL DE VALORI

A trecut mai bine de un secol de când pe atunci foarte tânărul prozator Mihail Sadoveanu publica într-un singur an (1904) patru volume de povestiri și nuvele scrise cu o mână de maestru. Cele patru cărți – **Povestiri, Șoimii, Dureri înăbușite, Crâșma lui Moș Precu** – l-au consacrat fulgerător pe autorul lor, care nu împlinise încă 24 de ani, și au intrat încă de la apariție în ceea ce am putea numi *fondul principal al literaturii române*. Martor al acelui moment fast, Nicolae Iorga, salutându-l pe „cel mai citit și iubit dintre nuveliștii de astăzi”, proclama anul 1904 ca fiind *Anul Sadoveanu*. Și așa a rămas în istoria noastră literară. Din păcate, am fost nevoiți iarăși să constatăm că avem memorie scurtă, iar adeseori și falsă ori falsificată. Este o boală națională ce se dovedește incurabilă ca și, de pildă, adamismul. Puțini, foarte puțini dintre criticii, publiciștii și editorii români și-au adus aminte de evenimentul literar de la începutul secolului trecut. În rest, ce n-am văzut, ce n-am auzit și ce n-am citit în 2004?! A fost unul, s-ar putea aprecia, al prozei tinere sau, mă rog, al tinerilor prozatori. Am citit cărți pătate de sânge menstrual și inundate de spermă, duhnind a alcool ori aflându-se în pragul sevrajului inclusiv tematic și stilistic. Am asistat la apariția unor noi „stele” pe cerul din ce în ce mai încărcat al audiovizualului autohton. Una dintre ele, cam întunecată la culoare, mi-a amintit de o referire, mai bine zis de o caracterizare malițioasă a unui personaj al lui Marin Preda pe care Alexandru Ivasiuc o făcea într-o convorbire despre proză și eseu. Tumultuosul Ivasiuc îmi spunea atunci: „Să-ți închipui că prostul satului venit la oraș ajunge în trei luni de zile să conducă pagina externă la un ziar, să-și facă relații în fosta înaltă societate bucureșteană, adică să spui: «Stai Achime să bem un țoi la Obor, că mă așteaptă Martha Bibescu» este o naivitate care mi-aduce aminte de **Elevul Dima dintr-a șaptea**, unde un personaj zice: «Și-atunci mă pusei și în trei ani ajunsei profesor universitar»... Bietul Ivasiuc! N-avea nici chiar el cum să întrevadă că va veni o vreme când în România se ajunge profesor universitar nu în trei ani, ci în trei luni – și nu în ficțiune, ci în realitate. Nu doar șef de pagină, fie ea și de politică externă, ci de ziar...

Totuși o editură de mare anvergură, „Polirom”, care ne-a îndemnat în Anul Sadoveanu, spre lauda ei, cu cărțile pe masă, să „votăm” literatura, proza tânără, mi l-a adus în bibliotecă și pe Sadoveanu. Este vorba despre o antologie alcătuită – fapt semnificativ – de un critic din generația matură, care are în bibliografia sa poate cea mai bună carte ce s-a scris despre Sadoveanu „după Al Doilea Război Mondial – când nu s-ar putea zice că exegeza privind vasta literatură a creatorului **Crengii de aur** n-a fost bogată și cu totul remarcabilă (a se vedea eseuul lui Alexandru Paleologu ori monografia elaborată de Constantin Ciopraga, ca să amintesc doar două exemple) – și de un critic din generația tânără, unul dintre cei mai reprezentativi ai ei: Nicolae Manolescu și Marius Chivu. Acesta din urmă semnează și *cuvântul-înainte*, *notele* și *comentariile*

volumului intitulat **Ochi de urs și alte povestiri**. Cuvântul-înainte al cărții în care au fost antologate 20 dintre *cele mai bune* povestiri, nuvele și schițe, cum le consideră Marius Chivu drept cuvânt, este în fond un eseu foarte bine scris, ilustrând spiritul comprehensiv și decomplexat al autorului. Titlul admirabilului text mi se pare deopotrivă sugestiv, provocator (la lectură) și subtil polemic: **Sadoveanu evergreen (Sadoveanu veșnic verde)**. De altfel, antologia însăși își propune să provoace (re)lectura unui scriitor uriaș, „devenit din păcate un tipic autor de manual”, dar în a cărui operă sunt – cum observă Mihail Ralea în faimosul eseu din 1930 – „pagini de metafizică grandioasă și înfiorătoare, asemeni paginilor *Bibliei*, unice în literatura lumii”. *Veșnic verde* definește nu doar perenitatea unei opere monumentale, ca dimensiuni și valoare, ci și a unui cosmos și a unui suflet colectiv pe care le exprimă și care au nutrit-o, totodată trimițând, mi se pare, cu gândul și la cele două „*elemente primare*” detectate de același Ralea: „*poezia mistică a naturii și spiritul pandur*”. Revenind la scopul demersului editorial și critic – fiindcă, se știe, a alcătui o antologie este, implicit, un act critic – al lui Nicolae Manolescu și Marius Chivu, nu-mi rămâne decât să citez ceea ce declara autorul *notelor asupra ediției*: „Am urmărit ca textele să sugereze, chiar să facă vizibile elementele esențiale ale scrisului sadovenian, recurența temelor, precum și transformările, evoluția scrisului narativ și a concepției artistice... Neavând pretenția că e infailibilă, antologia noastră nu intenționează să substituie, ci să incite și să facă «poftă» de Sadoveanu, mizând pe elementul surpriză al (re)descoperirii câtorva splendide povestiri” (*subl. mea*).

Fiind vorba de o antologie, e aproape obligatoriu să înșiruiesc aici titlurile celor douăzeci de proze sadoveniene. O facă fără teama de a plictisi, căci titlurile înseși evocă o lume, o planetă inconfundabilă. Una pe care se petrec, s-au petrecut copilăria și, după caz, viața noastră „ca frunzele și florile anotimpurilor”. Dar nu numai atât. Datorită lui Sadoveanu – singurul dintre români din secolul 20 cu care, credea Călinescu, Ștefan cel Mare s-ar fi înțeles perfect – reținem multe alte vieți. Vieți de care nu știm nimic sau pe care le-am uitat și care ar fi rămas uitate pentru totdeauna dacă nu ni le-ar fi povestit cu rostirea sa magică Mihail Sadoveanu. Așadar: **Într-un sat, odată, Hanul Boului, Cânele, Păcat boieresc, În pădurea Petrișorului, Înecatul, Fântâna Hazului, O istorie de demult, Mergând spre Hârlău, Fiorul, Codrul, Povestea cu Petrișor, Hoțul, Haia Sanis, Bordeienii, Ochii ei arzători de mult s-au stins, Pe Deleleu, Ochi de urs, 24 iunie, Roxelana**.

Am afirmat deja că antologia „la zi” – cum precizează Marius Chivu – la care mă refer este implicit polemică. Dar sensul ei polemic e întărit de eseist în **Mai multe note asupra ediției** și ținta o constituie școala și „selecția curriculară extrem de redusă (**Hanu Ancuței și Baltagul** de pildă) care a provocat, în timp, o saturație de receptare, atât din partea elevilor, cât mai ales din

partea profesorilor“. Criticul semnaleză și un efect „pervers“ al raportării la creația lui Sadoveanu, care „*cu cât a scris mai mult, cu atât a rămas mai necitit*“ și „a scris enorm“. Observațiile lui Marius Chivu sunt în primul rând de bun simț: „Nu știm exact în ce măsură, dar funcționează foarte bine principiul că nu e nevoie să fi citit prea multe dintr-un scriitor dacă îi cunoști una-două capodopere. Sigur nu e obligatoriu să citești chiar toată opera autorului respectiv, mai ales dacă acesta a scris foarte mult, dar, oare, cât am citit / mai citim noi astăzi din Sadoveanu? Prezența în manual a celor două-trei opere a făcut ca multe dintre titlurile importante ale lui Sadoveanu, cel puțin la fel de reușite artistic, să rămână foarte puțin cunoscute sau chiar străine. În loc să incite și să fascineze prin varietatea tratării temelor și prin evoluția singulară și interesantă a concepției artistice, s-a creat, dimpotrivă, impresia unei opere sadoveniene monotone și plictisitoare“.

Scriindu-și eseul introductiv cu **Sadoveanu și Utopia cărții** (1976) pe masă, dar nu în poziție subalternă, ci ca participant egal la dialog, la dezbateri, Marius Chivu trece repede în revistă temele și motivele identificate de Nicolae Manolescu în opera marelui prozator, observând că „aproape toate implică o doză de însingurare socială, nemaivorbind de condiția însăși a personajelor“. Comentariul care urmează este lămuritor: „Raymond Queneau spunea cândva: «Voyager c'est attendre!» , iar la Sadoveanu aproape toată lumea călătorește sau se află în drum spre ceva, gata venit sau, dimpotrivă, gata de plecare. Prin urmare, nu e de mirare faptul că și în notele de călătorie durată este prelungită, iar evenimentele sau povestirea se

produc pe fundalul multiplelor și înșelătoarelor chipuri ale așteptării. De aici și senzația de static din majoritatea narațiunilor, de încremenire milenară într-o ordine ce pare să țină mai degrabă de cosmic. Am putea spune că la Sadoveanu așteptarea este agentul narativ prin excelență: ea înlesnește contemplația și tot ea dă apoi impulsul istorisirii: Povestirea suspendă așteptarea, apropie personajele și îi redă timpului calitatea. Dacă la început în spatele povestirii se află simpla așteptare a trecerii timpului, mai târziu personajele își trec timpul așteptând să povestească“. În fine, îmi face o deosebită plăcere să „rotunjesc“ aceste însemnări cu ceea ce scrie Marius Chivu în încheierea textului său: „Poate că temele literaturii lui Sadoveanu vor fi, tot mai mult de acum încolo, resimțite ca învechite pentru cititorul internaut, consumator (*un cuvânt cum nu se poate mai nimerit aici – n. mea*) exclusiv al ficțiunilor timpului său; poate că însăși scriitura sadoveniană, expresivă și misterioasă în sine, nu-i va mai entuziasma pe marginalii lecturii, pe rafinații degustători din underground-ul stilului, dar Sadoveanu va rămâne – *no matter what* – un scriitor cu o gândire artistică fascinantă și dintre cele mai complexe. Revizitarea lui confirmă, cu multe surprize plăcute, o poziție canonică neclintită. Destul pentru ca „scrierile sale să fie *ever-green*-uri oricând reeditate cu succes“.

S-ar putea ca gura și condeiul lui Marius Chivu să-i fie aurite.

În ce mă privește, îmi place să mă iluzionez că așa va fi gustat, receptat, Sadoveanu și în viitorul îndepărtat, chiar dincolo de vremea internauților...

Andrei Milca

PORTRETUL ARTISTULUI LA SENECTUTE: LEONARD COHEN

Moto: „Am auzit despre un om / care rostește atât de frumos cuvintele / încât doar spunându-le numele/ face femeile să i se dăruiască. (*Poem*)

Cât de inspirate sunt versurile din moto pentru a sugera, nonconformist, chiar autoportretul celui care a devenit cântărețul, romancierul și poetul Leonard Cohen! Doi „fani“ ai artistului, purtând același prenume – Mircea – au uitat pentru un moment că unul este profesorul Mihăieș și altul „brand“-ul Cărtărescu și și-au dat mâna pentru a aduna într-un volum tot ceea ce înseamnă esențele creației marelui artist evreu canadian. **Viața, patimile și cântecele lui Leonard Cohen** este o boemă radiografie a unui rebel, făcută de un împătimit al operei acestuia – Mircea Mihăieș, „ajutat“ în traducerea celor 32 de poeme „alese“ de Mircea Cărtărescu (volumul a apărut anul trecut la Editura „Polirom“). Cartea pornește de la câteva recenzii publicate de profesorul timișorean în revista lui H.R. Patapievic, „Idei în dialog“, amplificate în timp și grupate în câteva „binomuri“ eclectice: „vocea

/ nevroza“, „oglină / balansul“, „lumina / remușcarea“, „ecoul / frustrarea“, „vrajba / durerea“, „alchimia / blândetea“, „angoasa / eșecul“, „noaptea / otrava“, „cruzimea / candoarea“, „prada / femeia“, „verticala / ocolul“, „trecutul / tăcerea“, „lentoarea / hipnoza“ (în partea întâi a cărții, care s-ar lega într-un fel de partea primă a împărțirii poemelor – **Să comparăm mitologiile**); respectiv „rănila / copilăria“, „viul / ratarea“, în paralel cu jocul liric secund imaginat de traducătorul atât de marketat – **Cutia cu mironenii a pământului**. Evident, este o prezumție analogică, nu obligatorie, dar poate că autorii nu au ales întâmplător să-și împartă fiecare „capitolele“ în câte două secțiuni, pentru că *dualul* Cohen, privindu-se în oglindă, nu putea fi judecat decât ca un „dublu“, omul vs. artistul, în perechi de termeni specifici universului său cameleon.

Nu puteau lipsi din această poveste Bob Dylan,